

Radostaw Kaczan, Karolina Malinowska,
Katarzyna Pasiak, Piotr Rycielski, Małgorzata Wójcik

Lekcja 5

Konflikty

UNIWERSYTET
 SWPS

 RESQL

Szanowne Nauczycielki/Szanowni Nauczyciele,

przekazujemy Wam podręcznik ze scenariuszami lekcji wychowawczych, które mogą pomóc w pracy nad budowaniem zgranej klasy i zapobieganiem negatywnym zjawiskom grupowym, takim jak przemoc rówieśnicza, prześladowanie i dręczenie rówieśnicze. Takie sytuacje występują niestety dość często w naszej szkolnej rzeczywistości i wpływają negatywnie nie tylko na ofiary prześladowania, ale także na wszystkich uczniów w klasie, którzy źle się w niej czują, niechętnie przychodzą do szkoły i gorzej się uczą. Dlatego zapobieganie tym zjawiskom stanowi integralną część pracy wychowawców i nauczycieli. Pracy niezwykle trudnej bez odpowiednich narzędzi i przygotowania.

Podręcznik zawiera 11 scenariuszy lekcji, które sprzyjają rzeczowej i bezpiecznej rozmowie z uczniami o przemoc, prześladowaniu i dręczeniu. Jednocześnie dostarczają one rzetelnej, popartej badaniami wiedzy o rodzajach przemocy oraz mechanizmach, które ją wywołują i utrzymują w grupie. A także o rolach które przyjmują uczniowie: od agresorów i ofiary, poprzez czynnych kibiców, biernych świadków, aż do aktywnych obrońców prześladowanych uczniów. Przekazywana uczniom wiedza pozwala nauczycielowi/nauczycielce „zakotwiczyć” ich poznawczo. W następnym kroku pozwala – odwołując się do tej wiedzy – pokazać uczniom, jak można ją praktycznie wykorzystać, aby stworzyć zgraną klasę. To z kolei ma wpływ na gotowość uczniów do zgłaszania nauczycielom niepokojących i zagrażających sytuacji, zarówno bezpośrednio, jak i w aplikacji RESQL.

Informacje o lekcjach

Przygotowane w ramach programu RESQL scenariusze lekcji zostały przetestowane w 16 klasach szkół podstawowych (w klasach siódmych i ósmych) oraz średnich (w klasach pierwszych i drugich). W pracy nad scenariuszami lekcji korzystaliśmy jako zespół badawczy z własnych doświadczeń oraz wcześniejszych materiałów i scenariuszy wykorzystywanych w projektach INKLA (Wójcik, Mondry 2017) i Bliżej (Wójcik, Hełka, Wośko 2016). Stworzyliśmy nowe scenariusze oraz dostosowaliśmy te już istniejące do potrzeb uczniów ostatnich klas szkoły podstawowej i pierwszych klas szkół ponadpodstawowych.

Lekcje były weryfikowane pod kątem ich spójności i zrozumiałości, a także możliwości ich przeprowadzenia podczas 45-minutowej lekcji. Ponadto w każdej klasie, w której lekcje zostały przeprowadzone, mierzyliśmy ich skuteczność. Na podstawie informacji zwrotnych zebranych zarówno od uczniów uczestniczących w lekcjach, jak i od osób je prowadzących wprowadziliśmy poprawki w scenariuszach. Scenariusze lekcji zawierają wszelkie potrzebne do ich przeprowadzenia informacje oraz materiały (rysunki, historyjki, wykresy), przygotowane z myślą o 45-minutowych lekcjach wychowawczych.

W poniższej tabeli przedstawiany zalecaną przez nas kolejność lekcji wraz z ich krótką charakterystyką.

Numer lekcji	Nazwa lekcji	Opis lekcji
1.	Różne rodzaje przemocy	Uczniowie poznają różne rodzaje przemocy oraz przykłady zachowań przemocowych z różnych kategorii. Omawiają wyniki badań na temat zachowań przemocowych w szkole.
2.	Przemoc relacyjna	Czym jest przemoc relacyjna? Uczniowie poznają typy przemocy relacyjnej, np. izolowanie, wyśmiewanie, wykluczanie, ignorowanie.
3.	Cyberprzemoc	Uczniowie poznają formy cyberprzemocy – dręczenia i prześladowania za pomocą mediów społecznościowych. Wiedzą, jak unikać cyberprzemocy, a w razie jej pierwszych przejawów zgłaszają problem zaufanej osobie.
4.	Koło przemocy rówieśniczej	Uczniowie poznają role i mechanizmy, jakie występują w przemocy rówieśniczej. Uczniowie analizują m.in. kluczową rolę świadków przemocy.
5.	Konflikty	Uczniowie poznają różne formy konfliktu. Uczą się rozpoznawać konflikt i nazywać go, a także dzielić konflikty na konstruktywne, potrzebne i wspierające walkę z problemem oraz na niepotrzebne i destruktywne, które popychają ludzi do walki.
6.	Mechanizmy moralnego dystansowania się w sytuacji trudnej	Uczniowie poznają mechanizmy psychologiczne odpowiedzialne za bierność świadków prześladowania rówieśniczego.
7.	Atrybucje	Uczniowie analizują powody zachowań osób uznawanych za innych inne i narażonych na wykluczenie rówieśnicze. Uczą się, w jaki sposób najczęściej dokonujemy atrybucji, na czym polega podstawowy błąd atrybucji i jak go unikać.
8.	Zasady dobre dla każdej szkoły	Uczniowie analizują zasady panujące w szkole. Rozumieją swoją rolę w tworzeniu dobrych zasad w szkole. Potrafią wymienić dobre zasady. Wspólnie opracowują zestaw zasad do wykorzystania w klasie.
9.	Zgłaszanie przemocy	Uczniowie dowiadują się, jak ważne jest zgłaszanie aktów przemocy dla poprawy bezpieczeństwa ofiar i budowania dobrych relacji w klasie.
10.	Inność i różnorodność	Uczniowie wskazują na zależność pomiędzy nadaniem komuś etykiety innego/dziwnego a zachowaniem wobec niego, np. dokuczaniem mu lub odrzuceniem go w klasie.
11.	Różnice indywidualne w klasie	Uczniowie doświadczają podstawowych różnic. Poznają różnice widoczne i niewidoczne, a także uwarunkowania w zakresie różnic indywidualnych. Doświadczają, jak różni się nasza wiedza o nas samych od naszej wiedzy o innych.

Scenariusze lekcji zawierają niezbędne wskazówki, które pomogą prowadzić zajęcia w klasie: informacje dla nauczyciela, zadania dla uczniów, przykładowe wypowiedzi, dodatkowe materiały i definicje oraz rysunki. Zgodnie z naszymi doświadczeniami proponowane scenariusze można wykorzystywać pojedynczo albo zrealizować po kolei jako zamknięty cykl tematyczny.

Szkołom, które rozpoczynają wdrażanie programu RESQL, zalecamy realizację co najmniej 4 pierwszych lekcji. Dotyczą one bezpośrednio problemu przemocy, różnych jej form oraz sposobów reagowania na nią. Sądzymy również, że regularne prowadzenie tych lekcji oraz powtarzanie ich w tej samej lub nieco zmodyfikowanej formie w danej klasie może przynieść wymierne skutki. Przywoływanie znanych uczniom struktur i treści pozwala je lepiej zrozumieć i na bieżąco odwoływać się do nich. Ponadto nauczycielka/nauczyciel może wykorzystać przykłady, ćwiczenia i rysunki z poszczególnych lekcji jako materiał do dyskusji o bieżących sprawach klasy. Autorzy wielu rekomendowanych programów dotyczących zapobiegania przemocy rówieśniczej podkreślają, jak ważne jest regularne przypominanie uczniom takich treści jak:

- 1) czym jest przemoc? czy określone zachowanie jest przemocą? jak je odróżnić od tego, co przemocą nie jest?
- 2) jakie zasady panują w mojej klasie i szkole?
- 3) jak powinienem się zachować, kiedy jestem świadkiem przemocy?
- 4) co mogę zrobić, kiedy przemoc mnie dotyka? do kogo i jak zwrócić się o pomoc?

Zgodnie z naszymi doświadczeniami proponowane scenariusze lekcji nie nadają się dla klas niższych niż piąte klasy szkół podstawowych. Lekcje przeprowadzane zgodnie z proponowanymi scenariuszami można traktować jako element szerszych oddziaływań profilaktycznych i wychowawczych. W nowych klasach, które zaczynają wspólną pracę (np. w pierwszych klasach szkół ponadpodstawowych), można wykorzystać scenariusze jako część działań integrujących i budujących klimat klasy.

To nauczycielka/nauczyciel decyduje, w jaki sposób przeprowadzić daną lekcję: jak rozłożyć poszczególne elementy, ile czasu dać uczniom na kolejne zadania. Z naszych doświadczeń wynika, że młodsi uczniowie lepiej reagują, kiedy zadania trwają krótko, a czas na podanie przykładów i sposób ich prezentowania ustala nauczycielka/nauczyciel. Starsze klasy pozwalają na większą swobodę, więcej czasu można poświęcić na omawianie przykładów podawanych przez uczniów i wyników ich pracy w grupach.

W klasach, w których spodziewamy się trudności z utrzymaniem dyscypliny, proponujemy na początku lekcji:

- 1) określić zasady indywidualnego wypowiadania się uczniów: kto mówi? kiedy mówi? ile czasu ma na to? – polecamy raczej krótkie wypowiedzi lub odpowiedzi spisane na karteczkach,
- 2) omówić sposób prezentacji wyników pracy w grupie: np. cała grupa przedstawia wyniki pracy, a kolejność prezentacji i ich czas ustala z góry nauczycielka/nauczyciel (np. 2 minuty dla każdej grupy).

Lekcja

5

Konflikty

TEMAT:

Jakie formy może mieć konflikt?

Czas:

40 minut.

Formy pracy:

- indywidualna.

Środki dydaktyczne/materiały:

- żółte karteczki samoprzylepne (post-it), tablica i kolorowe markery,
- schematy do przerysowania.

Cele:

Uczeń/uczennica:

- zna różne formy konfliktu,
- potrafi rozpoznawać i nazywać konflikt,
- potrafi dzielić konflikty na:
  - konstruktywne i potrzebne – które pomagają rozwiązać problem oraz
  - niepotrzebne i destruktywne – które prowadzą do walki między ludźmi.

Metody:

- metody asymilacji wiedzy, (dyskusja),
- metody samodzielnego dochodzenia do wiedzy. (metoda problemowa, metoda przypadków).

I. Ogniwu wstępne

1. Nauczyciel/nauczycielka wprowadza uczniów w temat lekcji.

Na dzisiejszej lekcji będziemy analizować konflikt. W języku potocznym używa się słowa „konflikt” do opisu wielu bardzo różnych sytuacji pomiędzy dwoma uczestnikami: mogą to być dwie osoby, dwa państwa, dwie partie, dwie instytucje. Uczestników konfliktu może być też więcej. Zwyczajowo nazywa się ich stronami konfliktu.

2. Nauczyciel/nauczycielka wprowadza pojęcie koła konfliktu.

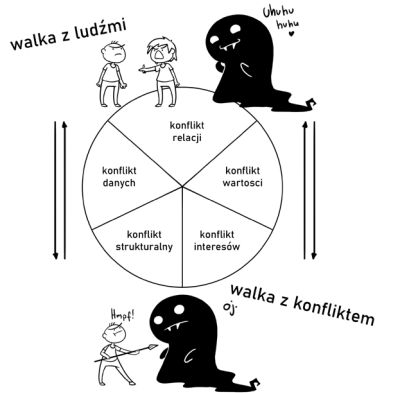
Jedno słowo „konflikt” na opis tych wszystkich sytuacji nie wystarczy. Dlatego specjaliści, którzy mają na co dzień do czynienia z sytuacjami konfliktowymi, rozróżniają różne typy konfliktów. Używają zazwyczaj do tego tzw. koła konfliktu, czyli popularnej klasyfikacji Christophera Moore’a. Celem dzisiejszej lekcji jest pokazanie Wam sposobów, które pozwalają zrozumieć sytuacje konfliktowe. Takie same metody stosują m.in. mediatorzy policyjni czy negocjatorzy w biznesie.

II. Ogniwu centralne

1. Nauczyciel/nauczycielka wyjaśnia uczniom pierwszą część zadania 1 (szukanie przykładów konfliktów).

Proszę, żebyście pomyśleli o wszystkich konfliktach, jakie przychodzą Wam do głowy. To mogą być konflikty w szkole, na osiedlu, w kraju albo międzynarodowe. Wypiszcie je na karteczkach samoprzylepnych, tak aby na jednej kartce znajdował się jeden konflikt. Macie na to 5 minut.

2. W tym czasie nauczyciel/nauczycielka rysuje koło konfliktu podzielone na 5 części, ale bez etykiet.

<p>Koło konfliktu</p>	 <p>The diagram shows a circle divided into five segments. Clockwise from the top: 'konflikt relacji' (with an illustration of two people talking), 'konflikt wartości' (with a ghost-like figure), 'konflikt interesów' (with a ghost-like figure), 'konflikt strukturalny' (with a stick figure), and 'konflikt danych' (with a stick figure). The top part is labeled 'walka z ludźmi' and the bottom part 'walka z konfliktem'. Vertical double-headed arrows are on the left and right sides.</p>
------------------------------	--

3. Zanim nauczyciel/nauczycielka przejdzie do omawiania zadania 1, prezentuje rodzaje konfliktów.

Dziękuję, zachowajcie swoje kartki, wkrótce nam się przydadzą. Opowiem wam teraz o rodzajach konfliktu.

Konflikt relacji

- Jest to konflikt z drugim człowiekiem, niechęć do kogoś, nienawiść, chęć zaszkodzenia drugiemu człowiekowi.
- Towarzyszą mu silne emocje, stereotypami stereotypy i złą komunikacją.

Konflikt danych

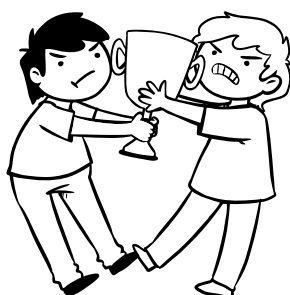
- Wynika albo z braku informacji albo z błędnej informacji: np. jego źródłem może być plotka, że nowy kolega to złodziej – nic złego nie zrobił a już go wszyscy unikają.
- Może też wynikać z różnych spojrzeń na te same informacje, wybiórczego czytania tekstu itd.

Konflikt wartości

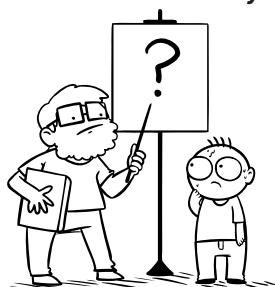
- Wynika z różnic w wyznawanych wartościach, stosowanych zwyczajach i normach. Obecnie w Polsce silnie zaostrzył się konflikt między wartościami pravicowymi (np. honor, hierarchia) a lewicowymi (np. równość, demokracja).

Konflikt interesów

- Pojawia się, gdy dwie lub więcej osób pragnie tego samego dobra i konkurują ze sobą, by je osiągnąć.
- Klasycznym konfliktem interesów są zawody sportowe lub mecze – obie strony chcą wygrać i to jak największą przewagą punktów.
- Nie można zaspokoić potrzeb obu stron jednocześnie, ponieważ na dłuższą metę remisy nikogo nie zadowolają.

Konflikt strukturalny

- Pojawia się najczęściej w strukturze społecznej (takiej jak instytucja), która wymusza konflikt stron. Czasem jest to korzystne i służy wyższemu celowi, np.:
  - konflikt oskarżyciela i obrońcy w sądzie,
  - konflikt policjanta, który kontroluje prędkość jazdy, i kierowcy, który przekroczył dozwoloną prędkość.
- W szkole konflikt strukturalny obserwujemy między uczniami a nauczycielami. Nauczyciele chcą, aby uczniowie nauczyli się możliwie najwięcej. Uczniowie – tak jak wszyscy racjonalnie myślący ludzie – próbują zminimalizować czas i wysiłek poświęcony na naukę.

4. Nauczyciel/nauczycielka wyjaśnia uczniom drugą część zadania 1 (klasyfikowanie sytuacji konfliktowych zgodnie z kołem konfliktów).

Przyporządkujcie teraz po kolei swoje kartki z opisami konfliktu do poszczególnych części koła i przypnijcie je w odpowiednich miejscach. Powiedzcie, dlaczego uważacie, że to jest ten właśnie rodzaj konfliktu.

Nauczyciel/nauczycielka moderuje przyklejanie kartek. W razie potrzeby prosi o dodatkowe informacje, ewentualnie w dyskusji z klasą poprawia umiejscowienia konfliktu.

5. W ramach podsumowania tej części zajęć nauczyciel/nauczycielka zadaje uczniom pytanie do dyskusji.

Które konflikty najłatwiej zauważyć?

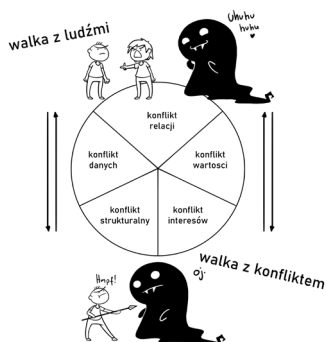
III. Ogniwko końcowe

1. Nauczyciel/nauczycielka zachęca do dyskusji, które konflikty prowadzą do walki między ludźmi, a które są walką z problemem, zadając pytanie o konflikty konstruktywne i destruktywne.

Które konflikty są konstruktywne, a które niszczą ludzi?

Nauczyciel/nauczycielka wprowadza rozróżnienie na walkę z ludźmi i walkę z problemem.

Walka z ludźmi a walka z problemem

Na grafice koła konfliktu można zauważyć, że konflikty relacji, danych i wartości to konflikty, które najbardziej szkodzą ludziom. W tych konfliktach ludzie najczęściej występują przeciwko sobie.

Konflikty interesów i konflikty strukturalne to konflikty często konstruktywne, które mogą służyć większemu dobru społecznemu, np. bezpieczeństwu (sądy) czy rozrywce (widowiska sportowe).

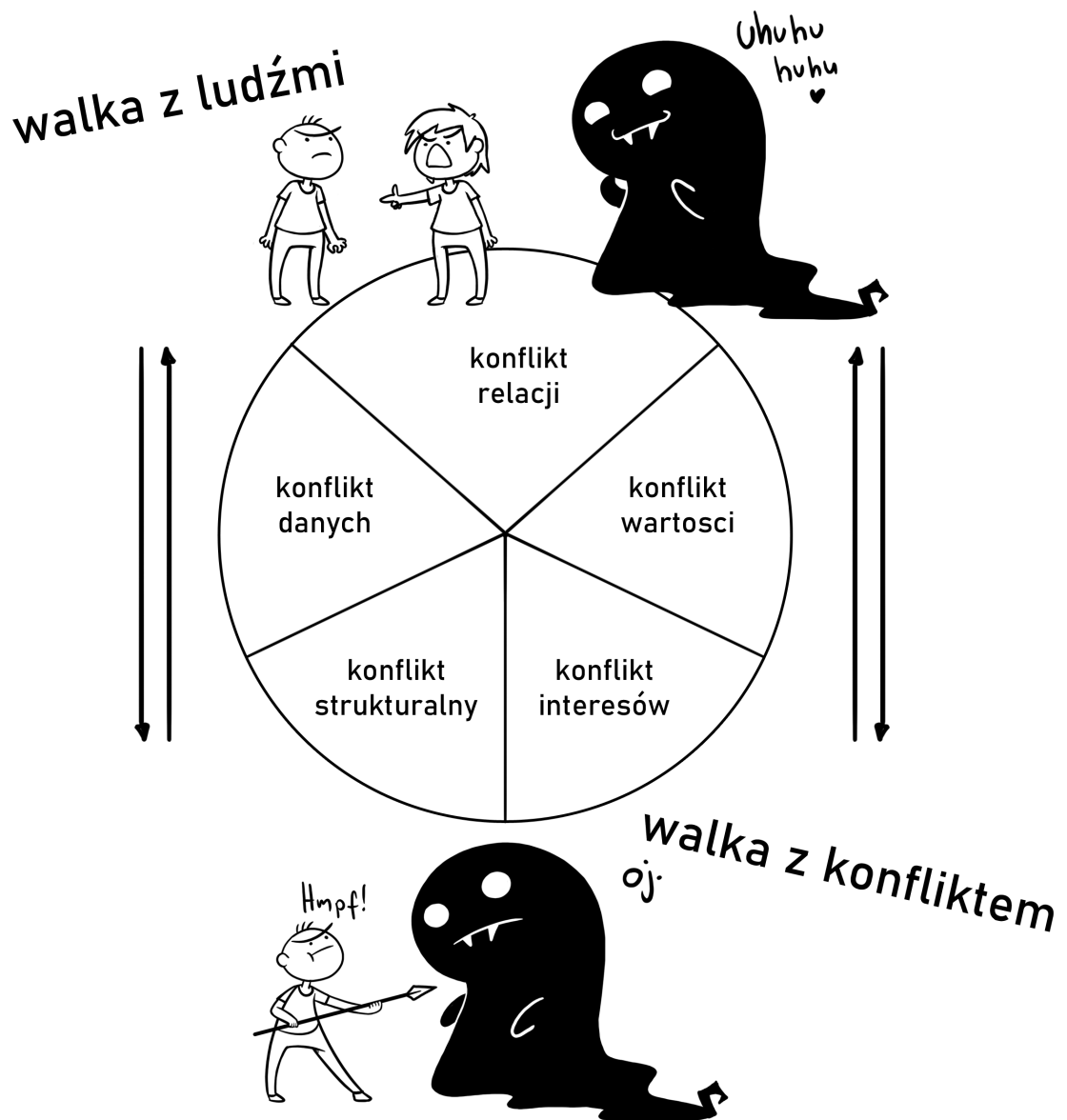
2. Nauczyciel/nauczycielka prosi uczniów, by sprawdzili, czy wśród ich przykładów znalazły się odniesienia do tych konfliktów.

Spójrzcie, proszę, raz jeszcze na podane przez siebie przykłady konfliktów: czy znalazły się wśród nich konflikty strukturalne albo konflikty interesów? Zastanówcie się, czy postrzegacie je jako konflikty.

3. Zakończenie lekcji według upodobań nauczyciela/nauczycielki. Może podkreślić, jakie korzyści płyną ze znajomości koła konfliktów.

Nie zawsze użycie koła konfliktów jest pierwszą rzeczą, która przychodzi nam do głowy. Warto jednak znać taką klasyfikację konfliktów. Przede wszystkim dlatego, że jeśli rozpoznamy typ konfliktu, będziemy wiedzieli, co jest jego istotą. Np.: jeśli wiem, że to konflikt danych, mogę przestać się martwić, że mnie ktoś nie lubi. Poza tym koło konfliktu pokazuje, które konflikty są korzystne, a które szkodzą. Np. rywalizacja w sporcie czy w nauce jest oczywista, ponieważ możemy w niej oddzielić negatywne emocje wobec rywala.

5. Konflikty – ilustracje

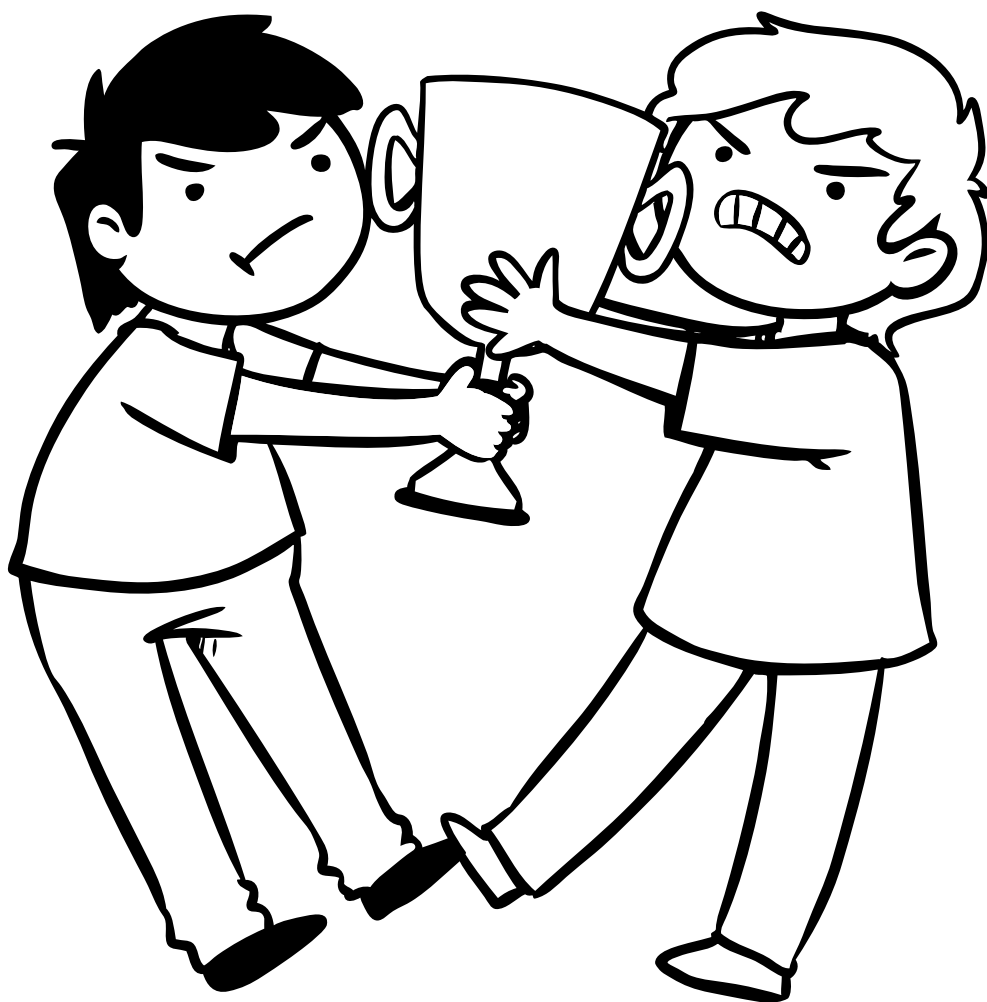
5. Konflikty – ilustracje

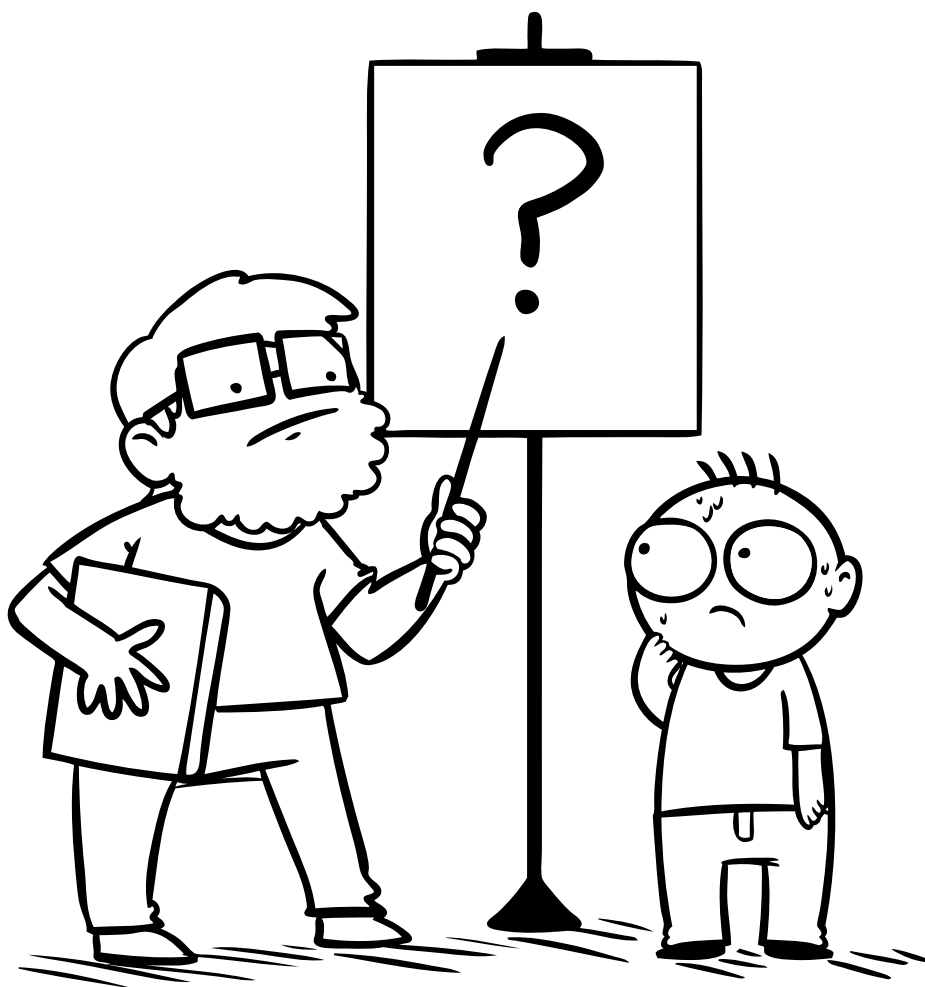
5. Konflikty – ilustracje

5. Konflikty – ilustracje

5. Konflikty – ilustracje

UNIwersYTET
 SWPS

 RESQL

Warszawa, 2020 r.